

MITROPOLITUL
ANTONIE DE SUROJ

ASCEZA ȘI CĂSĂTORIA

Traducere din limba engleză
DRAGOȘ DÂSCĂ

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfintitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
2014

Cuprins

ASCEZA

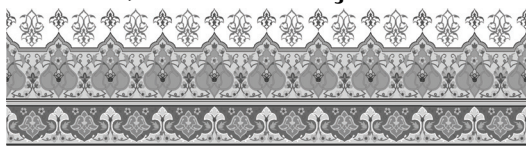
I. Introducere în asceză	9
1. Asceza înseamnă disciplină	9
2. Importanța ascultării și împlinirii cuvântului Scripturii	22
3. Prin asceză dobândim cugetul lui Hristos	37
4. Rolul trupului în asceză	46
5. Asceza și Sfintele Taine	57
II. Asceza. Tehnici somatopsihice în creștinismul ortodox	69
1. Asceza mortificatoare	70
2. Tehnici somatopsihice	76
3. Asceza trezviei	101
4. Asceza sobrietății	101
Concluzii	104
III. Viața mea de monah	107

CĂSĂTORIA

I. Căsătorie, Euharistie și monahism	129
II. Sfânta Căsătorie	143
III. Cununia	163
IV. Apostolul și Evanghelia de la Sfânta Taină a Cununiei	173
V. Căsătoria: în loc de încheiere	185

I

Căsătorie, Euharistie și Monahism*

Cele două Sfinte Taine, Căsătoria și Euharistia, sunt legate foarte strâns una de cealaltă. Ambele sunt Taine nu doar ale unității, ci și ale înțelegerii între oameni⁵². Ambele sunt imagini, premoniții ale celor ce vor să fie, când starea de diviziune, de separare va fi depășită. Ambele au încă deja pe pământ o stare de deplinătate care aparține tărâmului eshatologic. Și totuși ambelor le lipsește ceva, fiindcă numai atunci când toate lucrurile vor fi împlinite, indiferent de cât de uniți suntem acum cu Dumnezeu sau cu aproapele, va fi cu putință existența unei înțelegeri depline.

Referindu-se la Euharistie, la Împărtășania/Comuniunea dintre om și Dumnezeu, o rugăciune de la Liturghie spune: „Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine,

* Capitolul de față reprezintă traducerea articolului *Five Talks on Marriage*, pus la dispoziția publicului de „Fundatia Mitropolitul Antonie de Suroj” (MASF): <http://masarchive.org/Sites/texts/1981-12-08-1-E-E-C-EW98-002SacramentsEdited.html>.

⁵² Care privesc și caracterul unic al persoanei [n. tr.].

mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale”⁵³. Prin urmare, chiar și aceste Taine, care sunt o unire atât de incredibilă, mai presus de gândire, de nepătruns dintre Dumnezeu și om, sunt incomplete și doar o pregustare a celor ce vor fi. Cu atât mai mult, Taina Căsătoriei.

Despre această Taină sau mai degrabă despre Taina Căsătoriei, există un pasaj în unul dintre manuscrisele Evangheliilor [apocrife] care spune: „Domnul a fost întrebat: «Când va veni Împărăția cerurilor?», iar El a răspuns: «Împărăția a și venit când doi nu mai sunt doi, ci unul singur»”. Și totuși știm că Împărăția, așa cum o trăim noi în curgerea istorică a timpului, este în devenire, Împărăția este precum lumina care strălucește în întuneric, dar întunericul nu o poate cuprinde. Iar legătura dintre aceste două Taine este foarte profundă, fiindcă nu doar unitatea duhovnicească sau armonia psihologică dintre bărbat și femeie, ci chiar identitatea și armonia lor fizică este considerată de anumiți scriitori din vechime asemenea cu taina unirii lui Dumnezeu cu făpturile Sale în Taina Împărtășaniei. Unul dintre scriitori a spus că iubirea fizică dintre bărbat și femeie ar putea fi o imagine și o asemănare cu chipul în care Hristos Se unește cu făpturile Sale.

Prin urmare, cele două Taine sunt unite una cu cealaltă și nu pot fi înțelese decât dacă o vedem pe una reflectată în cealaltă și dacă ne amintim de acest raport, care face ca un eveniment eshatologic să fie un eveniment

⁵³ *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, în Liturghier, EIBMBOR, București, 2012, p. 193 [n. tr.].*

în care cele din veacul viitor ne sunt dezvăluite și, de asemenea, experiate de noi, cu rezerva că această experiență este condiționată de limitările unei lumi care încă zace în păcat, o lume care nu s-a deschis încă plenitudinii de comuniune cu Dumnezeu.

Și atunci când vorbim despre Taina Căsătoriei, trebuie să o privim și dintr-un alt context. Acesta este contextul monahismului – sau, dacă preferați, pentru a acoperi un teren mai larg și mai complex –, al celibatului dedicat, consacrat. Când te gândești la tagma monahală și la relația care există între soț și soție, poate nu vei fi frapat de existența unei analogii. Și totuși există atât asemănări, cât și o deosebire esențială. Îngăduiți-mi să spun mai întâi câteva cuvinte despre deosebirea esențială.

Aceasta nu constă în faptul că celibatul consacrat, votul monahal, așază pe bărbat și pe femeie într-o totală singurătate înaintea lui Dumnezeu. Fiindcă această singurătate, la nivel uman, este împlinită, dobândește o semnificație totală în unitatea pe care o persoană o trăiește cu Dumnezeu și – iar acest lucru este foarte important – *în* Dumnezeu cu toate făpturile create. Așadar, monahismul nu este o situație în care, după ce a renunțat la starea de înrobire față de cele lumești, omul devine străin de lume, ci și o situație în care, după ce a refuzat înrobirea, înlănțuirea, omul însuși se înrădăcinează în Dumnezeu, și *în* Dumnezeu află din nou întreaga creație pe care, aparent, a uitat-o.

Vreau să zăbovesc asupra acestui punct, fiindcă are o importanță directă pentru subiectul căsătoriei, pentru înțelegerea contextului. Cuvântul „monah” vine din

cuvântul grec care înseamnă singurătate. Dar înseamnă nu doar singurătate, ci și împlinire. Persoana unificată stă înaintea Celui Sfânt, Care este El Însuși unitate, și se împărtășește cu El în această unitate, cu desăvârșire, prin Dumnezeu cel Viu, Cel în Trei Persoane, iar puterile omului sunt toate puse în armonie datorită acestei comuniuni cu Dumnezeu. Dar, pe de altă parte, o comuniune cu Dumnezeu iubirii, Dumnezeu Care L-a dat pe Fiul Său cel Unul-născut pentru ca lumea care L-a trădat să fie mântuită, nu-l poate însingura pe om în acea lume pe care Dumnezeu nu doar că a dorit-o, ci a iubit-o dorind existența ei și dându-și viața pentru ea.

Am întâlnit o ilustrare, care cred că merită menționată, a acestui raport despre care vorbea Sfântul Teofan Zăvorâtul atunci când îl caracteriza pe monah: „Sufletul viu și Dumnezeu său, asta înseamnă a fi monah și monahie”. În cărțile Părintelui Sofronie există o relatare despre Sfântul Siluan Athonitul.

Sfântul Siluan avea sub supraveghere un atelier. Spre surpriza altor supraveghetori, cei aflați sub autoritatea sa munceau din greu, cu onestitate, fără să încerce să fugă de muncă, în timp ce în atelierelor lor, în ciuda unei supravegheri aspre, oamenii nu munceau cu la fel de multă conștiinciozitate și responsabilitate. Pe când se aflau la masă, l-au întrebat pe Sfântul Siluan cum de reușea să facă acest lucru. Iar el a răspuns că se trezea înainte de a se aduna muncitorii – acei tineri veniți din toate colțurile Rusiei – și se ruga pentru fiecare dintre muncitori și pentru toți la un loc. Iar la timpul potrivit, intra în atelier și-i privea cu o inimă plină

de compasiune și de iubire și de grijă adâncă față de ei, fiindcă aceștia erau tineri țărani care veniseră din toate colțurile Rusiei țariste, tineri care-și lăsaseră în urmă familiile, satele, fiind prea săraci pentru a se întreține și pentru a-i ajuta pe cei iubiți ai lor. Ei veniseră acolo pentru a lucra un an, doi, trei poate, ca să strângă ceva bani ca, atunci când aveau să se întoarcă acasă, să-și ajute familiile mai bine decât o făceau înainte de a pleca la muncă în Sfântul Munte. Și, prin urmare, el îi privea cu grijă părintească, fiindcă erau singuri, erau străini în pământ străin, le era frică pentru familiile lor și, fiind și needucați, nu puteau nici măcar să le scrie scrisori.

Așadar, a spus Sfântul Siluan, el le împărțea și sarcinile de lucru, încercând să țină cont de darurile lor, de înzestrările lor, de puterea lor, în funcție de dispoziția lor: râvnă sau întristare. Și apoi, după ce făcea aceasta, se retrăgea în chilia sa și, în decursul orelor în care oamenii munceau, el se ruga pentru ei.

Iar apoi descrie cum se ruga. Se așeza înaintea lui Dumnezeu și grăia: „Doamne, pomenește-i pe Nichita, pe Mihai sau pe toți ceilalți, pomenește familia aceleia, a lăsat în urmă o nevastă, un copil nou-născut. Cât de tristă trebuie să fie inima lui! Cât de îngrijorat este pentru ei! Cât de disperată trebuie să fi fost sărăcia lor, cât de disperat trebuie să fi fost el ca să-i părăsească și să-i lase în grija oamenilor și la mila lui Dumnezeu...”. Și a spus că s-a rugat și s-a rugat pentru acel om, pentru acea femeie, pentru acel copil, pentru satul lor și, pe măsură ce se ruga tot mai profund cu compasiune și iubire crescândă, prezența lui Dumnezeu devenea tot mai copleșitoare și, la un moment dat,

simțirea prezenței Sale a biruit orice și a uitat de tânărul muncitor, de familia și de satul acestuia și a fost purtat ca de un șuvoi învolburat, cum spune el, în adâncurile lui Dumnezeu. Și acolo, în inima dumnezeieștii iubiri, l-a găsit pe tânărul muncitor, pe copilul lui, satul lui, i-a aflat pe toți îmbrățișați de Dumnezeu. Sfântul Siluan și-a venit în sine ca și cum ar fi fost purtat de un val, s-a întors pe pământ plin de iubirea, compasiunea, purtarea de grijă și mijlocirea lui Dumnezeu pe care el le-a adus jertfă lui Dumnezeu.

Acesta, cred, este un lucru foarte important de amintit, anume că celibatul consacrat, monahismul, nu este înstrăinare de lume, ci un alt mod de a o aborda, dinlăuntru lui Dumnezeu împreună cu El, într-o altă relație.

Îmi amintesc, de asemenea, de părintele meu duhovnicesc, care-mi povestea despre un novice de la Mănăstirea Valaam pe care l-a întâlnit pe când nu se putea hotărî dacă să devină monah sau să se întoarcă și să propovăduiască Evanghelia în lume. L-a întâlnit pe acesta într-o mică sihăstrie de pe una dintre insule[le Valaamului]. Era novice, frate începător, de cincizeci de ani, și nu a acceptat să fie tuns în monahism. Muncise din greu, își pierduse un braț, și-a pierdut și un picior din cauza unui copac ce căzuse peste el în timp ce tăia copaci pentru mănăstire. Iar el i-a spus: „Dar de ce, după atâția ani, nu ai devenit monah?”. Iată care a fost răspunsul lui Nicolae, smeritul frate începător: „Monah este cel care plânge plin de compasiune pentru lumea întreagă. Eu nu am învățat ce este compasiunea”.

Vă împărtășesc aceste lucruri fiindcă este important să înțelegem că, oricât de diferite sunt căile, condițiile

exterioare în care trăiesc creștini de vocații diferite, ei practic trebuie să împlinească cele două porunci pe care le-a dat Domnul Iisus Hristos: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuți” [Lc. 10, 27]. Aceste două porunci sunt la fel de importante și amândouă trebuie împlinite. Nu ar putea exista iubire adevărată față de aproapele – corespunzătoare cu nivelul la care suntem chemați –, dacă nu ar exista iubirea față de Dumnezeu și dacă această iubire nu ar fi de proporții dumnezeiești.

Totuși există două căi în viață: celibatul și căsătoria. Nimic nu poate ființa în Biserică dacă nu manifestă chiar substanța, viața, ființa Bisericii. Și când vorbesc de Biserică, nu mă refer la comunitatea noastră de pe pământ cu imperfecțiunile ei, ci la Biserica în care credem, care este substanța și puterea de viață a Bisericii în care trăim. Și dacă se afirmă – iar aceasta este imaginea pe care o găsim de la un capăt la celălalt în Vechiul și Noul Testament, în toate scrierile patristice și în rânduielile liturgice – că nunta este un simbol, o icoană, oricât de imperfectă din cauza faptului că este pământească, a Cinei Mielului, a Împărăției împlinite, a tuturor fapturilor ce sunt una cu Dumnezeu și în Dumnezeu, se poate spune că lepădarea monahală, disponibilitatea de a trăi într-o lume unde conectivitatea, solidaritatea, unitatea și unicitatea sunt atât de fundamentale pentru a supraviețui trupește și sufletește, adică această lepădare este o imagine a singurătății lui Hristos, singurătatea lui Dumnezeu întrupat în om, și este, de asemenea, o imagine a căii, a urcușului pe Cruce, a miresei,

despre care Sfântul Petru vorbește într-una dintre epistolele sale, mireasa Mielului, Mielul jertfelnic, Mielul care este adus și ucis pentru păcatele lumii, iubit, recunoscut și urmat de făpturile pe care El le-a creat, după cum spune Scriptura, oriunde merge El. Ele Îl urmează de la umilința Întrupării la starea vulnerabilă, lipsită de apărare, pe care Hristos a ales-o, acceptând faptul că nu va fi înțeles vreodată, că va fi un străin pentru totdeauna, că va fi întotdeauna o provocare, dar nu o jignire, acceptând în cele din urmă să fie respins.

Dar, din nou, trebuie să fim atenți să nu facem deosebiri nereale în amurgul istoriei, în amurgul condiției neamului omenesc, fiindcă în singurătatea și calea crucii, pe care celibatul dedicat o implică, există și o taină a unirii cu Dumnezeu, care este deja acea împlinire către care fiecare dintre noi tânjește. Iar dacă aruncăm o privire asupra căsătoriei, aceasta nu este încă acea împlinire pe care o așteptăm la sfârșitul veacurilor. Precum Euharistia, sunt lucruri și mai mărețe care urmează să fie revelate și trăite. Există un aspect ascetic, un aspect sobru în Taina Căsătoriei, așa cum există și un moment slăvit în taina celibatului dedicat, fiindcă pe pământ, de la Întruparea, Învierea și slăvita Înălțare a Domnului, a Mântuitorului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos, crucea și Învierea nu pot fi separate una de cealaltă. Crucea strălucește cu lumina Învierii, iar Învierea, știm, a urmat după întunericul Calvarului. Cele două se împletesc. Și aici din nou găsim aceeași imagine, imaginea luminii care luminează în întuneric, dar pe care întunericul nu a cuprins-o⁵⁴ și pe care nici să o stingă nu poate.

⁵⁴ Cf. In 1, 5 [n. tr.].

Iar paralela poate fi acum continuată, fiindcă dacă atât celibatul consacrat în forma sa istorică extremă – monahismul, cât și starea de a fi căsătorit sunt două fețe ale aceleiași monede, o viziune din două unghiuri diferite ale tainei Bisericii și, în cele din urmă, a tainei lui Hristos în istorie și în veșnicie simultan, atunci poate că putem afla ceva despre starea de a fi căsătorit din voturile monahale. În Ortodoxie, cel care devine monah sau monahie nu depune, strict vorbind, decât un singur vot, cel al statorniciei [stabilității]. Celelalte făgăduințe ale sărăciei, fecioriei, ascultării sunt căi prin care această statornicie este împlinită. Statornicia aceasta implică, din punct de vedere istoric, jurământul de a nu-ți părăsi obștea sau mănăstirea decât din ascultare. Dar, în mod esențial, acest vot al statorniciei este o declarație că inima mea dorește să-L găsească pe Dumnezeu, chiar dacă aceasta mă va costa viața, eu nu voi pleca din acest loc dacă Domnul nu-mi dă binecuvântarea Sa.

Imaginea care-mi vine în minte este lupta lui Iacov cu îngerul în întunericul nopții, o luptă în întuneric, iar Iacov nu știe cu cine se luptă. Când se luminează de ziuă, el îl recunoaște pe îngerul lui Dumnezeu și-i cere să-l binecuvânteze⁵⁵. Statornicia este această atitudine, hotărârea că-L voi ține strâns pe Dumnezeu și mă voi lupta cu El în întuneric, că voi sta înaintea ușii și voi bate, că voi fi gata să plătesc orice preț fiindcă merită să-ți pierzi toate bunurile pentru a afla singurul mărgăritar de mare preț⁵⁶, așa cum spune Evanghelia. Dar această

⁵⁵ Vezi Fc. 32, 24-31 [n. tr.].

⁵⁶ Cf. Mt. 13, 46 [n. tr.].

Iar paralela poate fi acum continuată, fiindcă dacă atât celibatul consacrat în forma sa istorică extremă – monahismul, cât și starea de a fi căsătorit sunt două fețe ale aceleiași monede, o viziune din două unghiuri diferite ale tainei Bisericii și, în cele din urmă, a tainei lui Hristos în istorie și în veșnicie simultan, atunci poate că putem afla ceva despre starea de a fi căsătorit din voturile monahale. În Ortodoxie, cel care devine monah sau monahie nu depune, strict vorbind, decât un singur vot, cel al statorniciei [stabilității]. Celelalte făgăduințe ale sărăciei, fecioriei, ascultării sunt căi prin care această statornicie este împlinită. Statornicia aceasta implică, din punct de vedere istoric, jurământul de a nu-ți părăsi obștea sau mănăstirea decât din ascultare. Dar, în mod esențial, acest vot al statorniciei este o declarație că inima mea dorește să-L găsească pe Dumnezeu, chiar dacă aceasta mă va costa viața, eu nu voi pleca din acest loc dacă Domnul nu-mi dă binecuvântarea Sa.

Imaginea care-mi vine în minte este lupta lui Iacov cu îngerul în întunericul nopții, o luptă în întuneric, iar Iacov nu știe cu cine se luptă. Când se luminează de ziuă, el îl recunoaște pe îngerul lui Dumnezeu și-i cere să-l binecuvânteze⁵⁵. Statornicia este această atitudine, hotărârea că-L voi ține strâns pe Dumnezeu și mă voi lupta cu El în întuneric, că voi sta înaintea ușii și voi bate, că voi fi gata să plătesc orice preț fiindcă merită să-ți pierzi toate bunurile pentru a afla singurul mărgăritar de mare preț⁵⁶, așa cum spune Evanghelia. Dar această

⁵⁵ Vezi Fc. 32, 24-31 [n. tr.].

⁵⁶ Cf. Mt. 13, 46 [n. tr.].

statornicie este o credincioșie, o fidelitate. Este înrădăcinată în încrederea că, oricât de lungă ar fi așteptarea, indiferent cât de grea este nevoința, Dumnezeu, Care este credincios, va răspunde, iar credincioșia față de scopul său este un răspuns la credincioșia lui Dumnezeu. Dar oare nu este însăși rădăcina oricărei relații omenești, și în primul rând a căsătoriei, credincioșia unuia față de celălalt, disponibilitatea de a rămâne uniți cu orice preț, de a lupta împreună în toate încercările, de a depăși toate deosebirile, de a sta și a bate până ce ușa se deschide – o statornicie a scopului, o hotărâre pe care nimic nu o va zdruncina? Deci, iată, aceasta este prima analogie dintre cele două căi, cele două chipuri de viețuire.

Și apoi sărăcia, sărăcia din prima Fericire: eu sunt nimic. Nu am nimic. Nu însemn nimic decât ceea ce însemn pentru Dumnezeu și iubirea omenească, decât ceea ce eu sunt prin iubirea dumnezeiască și omenească – această minune că omul este nimic, nu are nimic și totuși are totul fiindcă este iubit. Suntem mântuiți fiindcă suntem iubiți. Valoarea noastră nu este intrinsecă. Valoarea noastră este măsurată de iubirea care ne este atașată. Valoarea noastră este infinită fiindcă iubirea dumnezeiască, infinită, ne este dăruită și fiindcă iubirea omenească, finită, dar o iubire care sporește prin Împărtășirea cu Dumnezeu în veșnicie, ne este, de asemenea, dăruită.

Și poate că vom reveni la acest subiect când vom vorbi despre rânduiala slujbei Căsătoriei. Contează să înțelegem că echilibrul dintre a dăru și a primi este extraordinar de important. Dumnezeu nu Se raportează la noi doar ca la vase ale iubirii Sale. El ne cheamă

pentru a fi tovarășii, prietenii Lui, împreună-lucrători cu El. Iar aceasta se aplică cel mai mult relației dintre soț și soție între ei înșiși și între ei și Dumnezeu.

Și apoi fecioria. Tindem să ne gândim la feciorie doar în termeni corporali și pierdem cu totul sensul ei. Când ne rugăm în slujba de la Căsătorie ca relația dintre bărbat și femeie să rămână neprihănită, ne gândim la ceva cu mult mai mult decât calitatea, sobrietatea, puritatea felului în care ei se comportă cu trupurile lor. Acel ceva pentru care ne rugăm, neprihănirea, curăția, începe în momentul în care o persoană poate vedea o altă persoană simultan în desăvârșita și slăvita sa alteritate și să se dăruiască purtării de grijă față de aceasta, într-o iubire înțelegătoare, grijulie, evlavioasă. Când descoperim că aproapele nostru, fiecare aproape – nu doar cei pe care-i iubim într-un chip unic sau mai special –, a fost creat de Dumnezeu și are un destin veșnic și este conectat la Dumnezeu într-un mod unic, irepetabil, că Dumnezeu are pentru el un nume, care îl exprimă deplin, și că acest nume este semnul unei relații unice, al unei comuniuni unice. Și, în același timp, după ce am descoperit măreția, sfințenia, virtuală, potențială, a celuiilalt, ne asumăm să slujim această persoană în Dumnezeu, pentru a deveni – da, în privința amândurora – prietenul mirelui, cel căruia îi pasă de împlinirea iubirii dintre cei doi care se căsătoresc. Curăția începe în acel moment în care o persoană încetează să mai fie o pradă, încetează să mai fie un obiect pentru noi, încetează să mai fie parte a mediului înconjurător și dobândește în raport cu noi o independență

totală, și când relația care poate exista între două persoane este relația libertății adevărate.

Și apoi ascultarea. Ascultarea este atât de diferită de instrucția militară, de slugărnicie, de supunere. Cuvântul ascultare – *obedience* – vine din latină și însemna, inițial, „a asculta, a pleca urechea”. Și fie că ne raportăm la Dumnezeu, fie la o altă persoană, ascultarea se află în centrul fiecărei relații, al fiecărei întâlniri – a asculta, a fi deschis, a încerca, din toate puterile, să înțelegi. Acesta este scopul omului în lucrarea vieții duhovnicești. Modul în care, când îi citim pe scriitorii duhovnicești din vechime sau mai noi, ni se spune că trebuie să ne înfrânăm voia, să o lepădăm, să ne eliberăm de toate formele voinței de sine, este doar o școală; este o cale de a fi în armonie și a fi deschis unei voințe mai mari decât a noastră, dar nu în supunere, nu în frică și resemnare, ci în libertatea unui dar al sinelui în taina unei relații de iubire care este împlinirea amândurora, fiindcă, după cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, Dumnezeu poate face orice, mai puțin un lucru: El nu poate forța pe nimeni să iubească, fiindcă iubirea este libertate desăvârșită.

Și vedem astfel că, fie alegem celibatul consacrat, dedicat, sau viața în căsătorie, noi ne rostuiam viața în taina Bisericii în relație cu Dumnezeu și cu toți cei care trăiesc în Dumnezeu. Și deși cele două căi implică evident ceea ce am putea numi în termeni moderni un stil de viață diferit, esența lor este aceeași.

M-am oprit asupra acestor elemente în discuția de astăzi fiindcă este important să înțelegem cum relaționează între ele și cum Biserica, viața lui Dumnezeu în

mijlocul nostru, este exprimată în cele două alternative. Nu voi mai adăuga decât atât, anume că, dintre cele două, Biserica nu consideră Taină monahismul, ci doar Căsătoria, nu și monahismul. Cred că motivul este faptul că nunta, căsătoria, este o imagine nu a destinului tragic al lui Hristos pe pământ, ci o imagine, o icoană a Împărăției ce va să vină. Are o dimensiune eshatologică. Este o făgăduință și o viziune. Și din acest motiv a fost alăturată Euharistiei. A fost o vreme când Biserica Ortodoxă nu avea o slujbă separată pentru Căsătorie. În Grecia s-a făcut recent o tentativă de a încorpora slujba Căsătoriei în Euharistie, în Dumnezeiasca Liturghie.